

BEHİCE BORAN YÜZ YAŞINDA

Kitap Fuarı, 31 Ekim 2010

Behice Boran, ateşli bir yurtsever, yaratıcı bir bilim insanı, ciddi bir siyasetçi, gerçek anlamıyla partili bir Marksistti. Bütün bu özelliklerini, yiğit, dirençli, özverili ve aydınlık bir insan olarak yaşadı.

Boran 1931 yılında Amerikan Kız Koleji'ni bitirdiğinde, Ulusal Kurtuluş Savaşı ile başlayan, Atatürk Devrimi ile devam eden büyük aydınlanma dönüşümünde, yeni bir ulus yaratmanın coşkusunu ta yüreğinde duyumsayan, 21 yaşında bir genç kızdı. O da, birçok benzeri gibi, aydınlanmacı ulus yaratımına öğretmen olarak katkıda bulunmaya karar vermişti. Güzel bir rastlantıyla bu kararını uygulayamadı. Bunun yerine, tarih öğretmeninini sağladığı bir bursla, 1932 yılında ABD'de Michigan Üniversitesi'nde toplumbilim (sosyoloji) okumaya gitti. Okudu da: 1939'da Amerika'dan Türkiye'ye, yalnızca üniversite mezunu değil, doktorasını yapmış, sosyoloji doktoru unvanını kazanmış bir genç bilim insanı olarak döndü. Bu durum, bir başka aydınlık siyasetçiye, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'e, onu Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne doğrudan doğruya doçent olarak atama olanağını verdi.

Boran'ın üniversitede bilim dalı olarak toplumbilimi (sosyolojiyi) seçmesi, elbette bilinçli bir tercihti. Amacı apaçık: Toplumu bilimsel olarak incelemeyi öğrenecek, sorunları bilimsel olarak saptayacak, bilimsel yöntemlerle en doğru çözümlere ulaşacaktı. Ne var ki, kendisine kılavuz olacak bu bilimi, sosyoloji denen bilim dalında bulamadı. Arayışı sürerken, bir rastlantıyla Marksizmle karşılaştı. Bu da yaşamının dönüm noktası oldu. Behice Boran için Marksizm, birçoklarının aksine, bir gençlik hevesi değil, topluma hizmet için yıllardır aradığı en güçlü araştırma ve eylem aracı oldu. Marksizmle tanıştığında 27 yaşındaydı. Geçmişinde son derece başarılı, uzun bir okuma, öğrenme, araştırma, düşünme süreci vardı. Artık olgun bir insandı. Marksizme kendini kaptırmadı. Onu hep bilinçli olarak kullandı.

İlginçtir ki Marx'ın kendisi de zaten, ancak böyle bir olgunlaşma sürecinden geçtikten sonra Marksizme ulaşabilmişti. O da, hukuk, edebiyat, sanat, felsefe, tarih okumuş, 25 yaşında *Demokritos'un Doğa Felsefesi ile Epikuros'un Doğa Felsefesi Arasındaki Farklar* konusundaki doktora tezini tamamlamış, bu arada, Hegel'i Hegelci olacak derecede öğrenmekle birlikte, Hegel'in hukuk felsefesini eleştiren bir inceleme hazırlamış, siyasal eyleme katılmaya başlamış, çalıştığı gazeteyi dokuz ay içinde kapattırmayı başarmış, Prusya'ya girmeye kalkışırsa tutuklanması için emir çıkarılmış, sekiz yıl nişanlı kaldıktan sonra kendinden dört yaş büyük bir asilzade hanımla evlenmiş, birlikte Marksist oldukları Engels'le ölümlerine dek sürecek örnek ilişkiyi başlatmış, ancak 27 yaşını tamamlayıp olgun bir insan olduktan sonra, 1844 yılının son aylarında Marksizme ulaşabilmişti.

Behice Hanım kendini, her şeyden önce bir bilim insanı olarak görmüştür. DTCF'de, 1939-1948 yılları arasında geçirdiği dokuz yılda, Türkiye'de bilimsel sosyolojinin temelini kurmuştur. Bugün toplumbilimin vazgeçilmez aracı olan saha araştırması yöntemini Türkiye'ye o getirmiştir. Ancak, benim açımdan bilim insanlığının en büyük delili, bir parti yöneticisi olarak, siyasal kavganın tam ortasında kaleme aldığı *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları* kitabıdır. Siyaset bilimi alanında okuduğum en değerli yapıt olan Marx'ın *Louis Bonaparte'in 18 Brümeri*'nden sonra, en ön sıralara koyabileceğim son derecede değerli bir siyaset bilimi yapıtıdır bu. Kitabın önsözünden size okuyacağım şu birkaç satır, Behice Hanım için, ideolojik kavgayı kazanmada en etkili yolun bilim yolu olduğunu açıkça

gösteriyor. Kimi yerlerini kısaltarak aktarıyorum: “Sosyalizmin birbirinden az çok ayrılan bilimsel ve ideolojik iki cephesi vardır. Bilimsel yönü, hareket noktası ve son varış noktası itibarıyla eyleme bağlı olmakla beraber, bir inceleme, araştırma, eleştirme ve düşünme faaliyeti olarak sorunları en geniş sınırlar, ihtimaller içinde ele alıp en büyük bir özgürlük içinde çalışmalarını yürütmeyi gerektirir. İnceler, düşünür, yazarken aklınız hep ‘Acaba Parti ne der bu konuda? Nasıl tepki gösterir yazdıklarına?’ sorusuna takılı olursa, çalışmalarınız ve düşünceleriniz daha baştan belli bir yöne çekilmiş, belki de çarpılmış olabilir. Sosyalist hareket bilimsel yönünü hiçbir zaman yitirmemelidir. Sorunların üzerine tam bir fikir özgürlüğü ve açıklığı ile yürümek, bunu yaparken de hata etmekten korkmamak gerekir. Özgürce düşünüp hata etmekten daha tehlikeli olan şey, düşüncenin kalıplaşması, donmasıdır.” (s. vii)

MDD’cilere karşı kavgada kanımca en etkili düşünsel silah olan bu kitap, baştan sona, Behice Hanım’ın bu bilimsel yaklaşımının damgasını taşıyor. İmparatorluk günlerinden 27 Mayıs darbesine dek, Türkiye’nin izlediği tarihsel doğrultu, bu bilimsel yöntem sayesinde, yaklaşık altmış sayfa içinde son derece aydınlatıcı bir biçimde ortaya konuyor. Bu arada şunu da belirtmek isterim ki, Behice Hanım kitabını hazırlarken, bu hazırlıktan habersiz olarak, ben de doktora tezim olan Demokrat Parti üzerinde çalışıyordum. Kitap çıkınca, Demokrat Parti’yi büyük tüccar ile kapitalistleşmekte olan büyük toprak sahibinin, iktidarı ele geçirmek için kullandığı devrimci bir halk hareketinin aracı olarak tanımlayan görüşümün, Behice Hanım’ınla tamamen örtüştüğünü görmemün sevincini yaşadım. Türkiye’de, bir siyasal parti üzerinde yapılmış ilk inceleme olan bu tezde, ben de bilimsel yöntem olarak Marksizmi kullanmıştım. Behice Hanım’ın *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları* kitabı, yalnızca tarihsel doğrultunun saptanmasında değil, dünyanın ve Türkiye’nin en yakıcı sorunları ele alınırken, tartışılırken ve çözüm önerileri geliştirilirken de hep aynı bilimsel yaklaşımı sergiliyor. Sovyetler Birliği-Çin çatışmasından ileri kapitalist ülkelerdeki işçi sınıflarının devrime bir türlü yanaşmamasına, Türkiye’nin sınıf yapısından Kürt sorununa, anayasanın ideolojik içeriğinden din siyasetine, bir kalkınma yöntemi olarak planlamadan Türkiye’nin dış siyasetine dek, hem kapsamlı, hem de çetrefil bir konu yelpazesini, hiçbir duyarlı sorunu görmezden gelmeyerek inceleyen böyle bir araştırmanın gerçek değeri, ancak aradan 42 yıl geçtikten sonra bütün çıplaklığıyla çıkıyor ortaya. Örneğin, bugün yakıcı hale gelmiş Kürt sorunu için, 1968 yılında Behice Hanım şöyle diyor: “Benim görebildiğim kadarıyla bugün Doğu ve Güneydoğudaki halk ve aydın tabaka indinde manevî baskı ve eziyet, yani ayrı bir yurttaş kategorisiymiş gibi muamele görme, ana dili başka olduğu için suçlanma, horlanma ve dilini serbestçe kullanamama durumu, yoksulluktan, geçim sıkıntısından da daha ağır basmaktadır, ya da ona eşittir.” (s. 197) Bu kitabı yeni kuşaklara tanıtmak, bence, Behice Boran’ın düşüncesini yaşatmak için hepimizi bekleyen en önemli devrimci görevlerden biridir.

Nesnelliği asla elden bırakmayan bir bilim insanı olmanın gereği olarak, Behice Boran, aynı zamanda, açıkça yan tutan, atışan, kavgada hiç duraksamadan yerini alan bir düşünürdür. Çünkü toplumsal bilimlerde, gerçeklerin nesnel olarak görülmesi, her şeyden önce, araştırmacının sınıfsal konumuna bağlıdır. Başka bir deyişle, toplumsal bilimlerde nesnelğin koşulu, yanlılık, nesnel gerçeğin ortaya çıkmasında çıkarı olanlara yandaşlıktır. Bu nedenle, Behice Hanım, daha DTCF günlerinde ırkçılarla ve emperyalizm işbirlikçileriyle savaşıma girmiş, sonuçta üniversiteden uzaklaştırılmış, kolayca Batı’da bir üniversitede iş bulabileceksen Türkiye’de kalıp direnmeyi tercih etmiş, Kore Savaşı’na Türkiye katılma kararı alınca Türkiye Barışseverler Cemiyeti’ni kurarak yürekli bir muhalefete girişmiş, bu yüzden hapse girmiş, koşullar elverir elvermez yeniden siyasal mücadeleye atılmış, 1962’de TİP’e üye olmuş, hemen partinin önde gelen düşünürü (ideoloğu) durumuna gelmiş, siyasal kavgayı 1965’te seçtiği parlamentoda sürdürmüş, çok sevdiği eski bir dostu olmasına rağmen Marksizmden vazgeçtiği için Mehmet Ali Aybar’a karşı bayrak açmış, sırf görev

duygusuyla, 1970'te TİP genel başkanı olmayı kabul etmiştir. Bu özverili davranışının bedelini de, hiç yakınmadan, başı dik ve alnı açık olarak ödemesini bilmiştir. On beş yıllık hapis cezası 1974'te çıkan genel aflla kesilince, yine köşesine çekilmemiş, 1975'te ikinci TİP'i kurmuş, 1979'da, yasağa rağmen 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlamak için, birkaç arkadaşıyla birlikte yollara çıkmış, gözaltına alınmış, artık ilerlemiş yaşına bakmadan mücadeleyi yılmadan sürdürmüştür. 1980'den sonra, artık yapılacak bir şey kalmayınca yurt dışına çıkmış, 77 yaşında ölünceye dek, işçi hareketinin birliği için elinden geldiğince çalışmıştır. Kısacası Behice Boran, bu toprakların yetiştirdiği, sadece en aydınlık değil, en yiğit kadınlardan biri de olmuştur.

Ben, Behice Hanım'la, genç bir parti üyesi olarak, birinci TİP günlerinde çalışma mutluluğuna eriştim. 1966'da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde araştırma görevlisi olmuştum. O günlerde, öğretim üye ve yardımcıların parti üyesi olması yasak değildi. Öte yandan, 1964-65'te yüksek lisans için gittiğim Paris'te Marksizmle tanışmıştım. Özellikle ideolojik konularda ve parti içi eğitimde Behice Boran'la işbirliğimizi olanaklı kılan bu oldu. *Emek*'te birlikte çalıştık, MDD'cilere karşı ideolojik kavgada aynı safta yer aldık, başkanlığını yaptığı bilim kurulunda birlikte bulunduk, onun yönetiminde parti içi eğitimde etkin bir rol üstlendim. Aybar partide Marksizmin öğretilmesini yasaklayınca, evine gidip eski dostuna karşı gelmesi için onu kışkırtanlardan biri de ben oldum. Aybar'a karşı kavgada, yine aynı safta yer aldık. Bütün partili gençlere karşı olduğu gibi, bana karşı da hep hoşgörülü, anlayışlı, sevecen, aydınlatıcı, yol gösterici oldu. Parti gecelerinde hep birlikte türkü söyledik (sesim berbat olduğundan ben sadece mırıldanırdım), hatta dans ettik (dansçılığım iyidir).

Bu yakınlığın bugün bende kalan en değerli belgesi, şu anda elimde tuttuğum ve bana hediye ettiği *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları* kitabına yazdığı şu sözlerdir: "Cem kardeşime, Yazılmasını istediğiniz kitaba acaba bu yaklaşabildi mi? Behice Boran 10-6-1968." Bu sözleri yazmasının sebebi, benim zaman zaman ukalalık edip başka ünlü partilerin aksine, bizde parti büyüklerinin yol gösterici kitapları bulunmamasından yakınmamdı. Şimdi bakıyorum da, iyi ki, iyi ki yazmış bu kitabı diyorum. Türkiye'de gelmiş geçmiş bütün parti yöneticileri içinde, Behice Boran'ın kitabı, hâlâ, çok açık arayla en öndedir.

Birinci TİP'ten sonra, Behice Hanım'la yollarımız ayrıldı. Ben 12 Mart'tan sonra, artık eski TİP'in tekrarı olacak yasal bir partinin kurulamayacağını düşünüyordum. Onun için ikinci TİP'ten uzak kaldım. Ondan sonra da, ölünceye dek Behice Hanım'la bir daha karşılaşmadık. Ne var ki, birliktelik günlerimizde bana aşıladığı saygı ve sevgi hiç azalmadı. Aksine. Son yıllarda en büyük mutluluklarımdan biri, Behice Boran hakkında Gökhan Atılğan'ın yazdığı muhteşem doktora tezini yönetmek oldu. Şimdi, aradan bunca yıl geçtikten sonra geriye bakıyorum da, biz ne talihli bir kuşakmışız ki, Türkiye ne talihli bir ülke imiş ki, Behice Boran gibi bir insanın yaşamına tanıklık edebilmişiz, diyorum.

Sözlerimi Behice Boran'dan alınmış bir tümce ile noktalamak istiyorum: "Sosyalist olmak, ömrü boyunca geliştirilmesi gerekli bir kişilik oluşumdur, sürecidir." (s. 162)

Anısı hepimize ışık tutsun.

Cem Eroğul